

СИДОРЕНКО А. С.,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного, екологічного
та трудового права*(Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого)*

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.2.22>**ВПЛИВ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ COVID-19 НА СУЧАСНИЙ РИНОК ПРАЦІ**

У досліджуваній статті представлено аналіз впливу негативних наслідків COVID-19 на ринок праці в Україні. Доведено, що ситуація на ринку праці змінилася шляхом впливу коронавірусу на трудовий потенціал зайнятого населення, а також на зниження рівня працездатності.

Авторкою проаналізовано особливості обмеження конституційного права на працю в умовах складної епідеміологічної ситуації, що склалася в країні та доведено, що обмеження повинні бути правовими та мати відповідні критерії і не тягнути за собою утиску законних прав та інтересів людини й громадянина. Доведено, що такі обмеження прав і свобод людини й громадянина повинні бути співмірні ситуації, що складається в умовах сучасного розвитку суспільства та відповідати іншим правовим зобов'язанням й не допускати дискримінації у будь-якій сфері суспільних відносин.

У статті визначено особливості впливу коронакризи на соціальну сферу. Доведено, що відновлення та підвищення трудового потенціалу й забезпечення соціальної інтеграції працюючої особи, яка перехворіла на ковід полягає в трудовій адаптації, яку на належному рівні повинен забезпечити роботодавець.

Встановлено, що на міжнародному рівні ведеться активна робота з подолання наслідків коронакризи в сфері суспільних відносин й особливо у сфері трудових. У зв'язку з чим досліджено політику Міжнародної організації праці, яка зосереджена, в умовах сьогодення, на розробці комплексних підходів для пом'якшення соціально-економічних наслідків пандемії й надання країнам-членам допомоги в процесі такого відновлення.

У статті проведено узагальнення негативних наслідків ковіду та надано рекомендації щодо розробки та удосконалення державної політики з подолання наслідків COVID-19 та їх впливу на ринок праці шляхом вжиття заходів, що будуть спрямовані на належний соціальний захисту населення; сприяння з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування на перспективне відновлення ринку праці та зайнятості населення; подолання безробіття та підтримки роботодавців у питаннях створення належних, безпечних умов праці та виробничого побуту й запровадження системи реабілітації після ковіду на робочих місцях.

Ключові слова: ринок праці, COVID-19, право на працю, зайнятість населення, соціальне сфера.

Sydorenko A. S. The impact of the negative consequences of COVID-19 on the modern labor market

The research article presents an analysis of the impact of the negative consequences of COVID-19 on the labor market in Ukraine. It has been proven that the situation on the labor market has changed due to the impact of the coronavirus on the labor potential of the employed population, as well as on a decrease in the level of work capacity.

The author analyzed the peculiarities of limiting the constitutional right to work in the conditions of a difficult epidemiological situation in the country and proved that the restrictions should be legal and have appropriate criteria and should not entail oppression of the legal rights and interests of a person and a citizen. It has been proven that restrictions on the rights and freedoms of a person and a citizen must be proportionate to the existing situation and comply with other legal obligations and prevent discrimination in any sphere of social relations.

The article identifies the specifics of the impact of the corona crisis on the social sphere. It has been proven that restoring and increasing the labor potential and ensuring social integration of a working person who has fallen ill with covid consists in labor adaptation, which must be provided by the employer at the appropriate level.

It has been established that at the international level, active work is being done to overcome the consequences of the corona crisis in the field of social relations, and especially in the field of labor. In connection with this, the policy of the International Labor Organization, which is focused, in today's conditions, on the development of comprehensive approaches to mitigate the socio-economic consequences of the pandemic and to provide member countries with assistance in the process of such recovery, has been studied.

The article summarizes the negative consequences of covid and provides recommendations on the development and improvement of state policy to overcome the consequences of COVID-19 and their impact on the labor market by taking measures aimed at proper social protection of the population; assistance from state authorities and local self-government bodies for the prospective recovery of the labor market and employment of the population; overcoming unemployment and supporting employers in creating proper, safe working conditions and industrial life and introducing a post-covid rehabilitation system at workplaces.

Key words: *labor market, COVID-19, right to work, population employment, social sphere.*

Вступ. В період поширення небезпечної коронавірусної інфекції COVID-19 реалізація конституційного права на працю та забезпечення здорових і безпечних умов праці під час виконання працівниками своїх професійних обов'язків стало досить актуальним питанням в умовах сучасного розвитку суспільства. Разом з тим, всі підприємства, установи й організації незалежно від форми власності, виду діяльності та галузевої належності зіштовхнулися з певними труднощами. В цілому, ситуація на ринку праці змінилася, чому послугувало залежність від захворювання працездатних осіб та тих обставин, які були введені роботодавцями для боротьби з недугою.

Разом з тим, варто наголосити, що негативні прояви ковіду та наслідки після нього значно вплинули на трудовий потенціал зайнятого населення, а також на зниження рівня працездатності в період та після реабілітації.

З огляду на це приріст безробіття потягнув за собою певну економічну кризу. І це було зумовлено тим, що особи працездатного віку при можливості реалізувати свою здатність до праці або не могли це зробити у зв'язку з карантинними обмеженнями, або ті особи, що шукали собі роботу не відповідали пропонованій посаді за рівнем своєї кваліфікації, чи відмовлялися її підвищувати, щоб мати можливість працювати. Ринок праці за таких умов

зазнав серйозних змін, що сьогодні породжує нову проблему в сфері зайнятості, але разом з тим і його розвиток, що зумовлено, в першу чергу, появою нових професій, бажанням сучасної молоді працювати дистанційно, здобуттям нових навиків та компетентностей.

Постановка проблеми. Метою даної статті є огляд та оцінка негативного впливу COVID-19 на реалізацію здатності до праці та на стан сучасного ринку праці.

Результати дослідження. Права і свободи людини та громадянина їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, утвердження і забезпечення прав і свобод людини, що є головним обов'язком держави [1].

Варто зауважити, що реалізація конституційних положень і питання національної безпеки є невід'ємними складовими. З огляду на це, слід підкреслити, що ковід вплинув і на реалізацію особами своїх конституційних прав шляхом введення обмежень останніх, й на епідеміологічну безпеку як складову національної.

Говорячи про обмеження прав та законних інтересів осіб, слід зауважити, що ця проблема, в сучасних умовах, набуває особливого значення. Такі обмеження є досить специфічною правовою категорією, але разом з тим, вони повинні бути правовими та мати відповідні критерії й не тягнути за собою утиску законних прав та інтересів.

Не даремно, положення ч. 2. ст. 29 Загальної декларації прав людини визначає, що при реалізації своїх прав і свобод кожна людина повинна піддаватися тільки таким обмеженням, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших й задоволення справедливих вимог моралі, суспільного порядку і загального благополуччя в демократичному суспільстві [2].

Обмеження прав і свобод людини і громадянина повинні бути співмірні ситуації, що складається та відповідати іншим правовим зобов'язанням й не допускати дискримінації у будь-якій сфері суспільних відносин.

На законодавчому рівні допускається можливість обмеження або відступ від деяких прав для досягнення законних цілей, але при цьому повинні міститися жорсткі вимоги коли, як і до якої міри такі обмеження можливі. Будь-які обмеження повинні переслідувати законну мету, бути необхідними, ефективними і заснованими на доказах [3].

Питанню обмеження прав людини і громадянина, в тому числі права на працю, особливу увагу було приділено на 109 сесії Міжнародної конференції праці. Основна увага була зосереджена на тому, що обмеження прав викликано обставинами, що склалися та покликані забезпечити національну безпеку і здоров'я населення вцілому.

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» під національною безпекою розуміється – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз[4]. Тобто, безпека – це базова потреба людини, дефіцит якої особливо гостро відчувається в умовах сьогодення.

В умовах поширення пандемії коронавірусу до основних причин виникнення та подальшого ускладнення епідеміологічної ситуації в нашій державі науковці відносять: інфраструктурну кризу та низьку ефективність медичної реформи; недостатнє нормативно-правове регулювання та низький державний контроль у сфері забезпечення біологічної безпеки; недостатнє фінансування науково-технічних досліджень; закритість інформації про потенційну небезпеку коронавірусу; людський фактор, що виявляється як у недостатньому професіоналізмі фахівців, так і низькому рівні епідемічної культури населення; абсолютну некерованість міграційних процесів, як внутрішніх, так і зовнішніх; кризу трудових ресурсів на територіях, схильних до ризику виникнення природних катастроф; радикалізацію соціально-політичної сфери, ініціювання масових хвилювань і заворушень; зміну державного устрою через серію «ліберальних реформ», внаслідок чого відбулось перепрограмування державного апарату на дії в інтересах і на користь представників іноземних держав; руйнування агропромислового комплексу, який є основою продовольчого забезпечення та харчування населення, необхідність закупівель продовольства за кордоном; порушення або обмеження поставок життєво важливих продуктів і товарів при ініціюванні ажіотажного попиту на них тощо [5, С.126].

Варто погодитися з даним твердженням та зазначити, що такі причини не носять вичерпного характеру, та знаходять свій прояв у всіх сферах суспільного життя.

Разом з тим, на переконання А.М. Федорової безпекове середовище включає в себе наступні складові: 1) життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека особистості; 2) суверенітет і територіальна цілісність, економічна безпека держави, запобігання тероризму; 3) цивільний захист населення; 4) соціальний захист особистості; 5) реверс права приватної власності, інтелектуальної власності, підприємницької діяльності; 6) гарантії безпеки та свободи пересування особи, свободи слова, імплементація права на мирні зібрання; 7) безпека споживача продукції та послуг, охорона праці; 8) охорона здоров'я, медична допомога та санітарно-епідемічне благополуччя; 9) безпечне для життя та здоров'я особистості довкілля, екологічна безпека; 10) реверс правового захисту та права самозахисту особистості від порушення її прав, свобод і протиправних посягань [6, с. 168–169]. Отже, таке безпекове середовище повинно бути забезпечене та мати можливість для реалізації.

Коронакриза стала унікальним викликом системам соціального захисту в усьому світі. Явні загрози здоров'ю і життю поєдналися з ризиками бідності та негативними соціальними наслідками через протиепідемічні заходи та стали тригером цілої низки процесів, пов'язаних із цифровізацією суспільства та впровадження нових технологій [7, с. 7; 5].

В ході пандемії став очевидним дефіцит політичної волі на рівні вищого керівництва; недостатній рівень взаємодії секторів охорони здоров'я, соціального й економічного секторів; а також слабкий взаємозв'язок між органами влади та органами місцевого самоврядування. Все це призвело до неможливості єдиного визначення стратегічних напрямків в ході реагування на пандемію [8, с. 69].

Соціальна сфера зазнала підвищеного навантаження. Ситуація, що склалася виявила багато нових та загострила існуючі проблеми.

Варто погодитися з думкою науковців котрі наголошують на тому, що пандемія спричинила певні труднощі на ринку праці України, а разом з тим і певні проблеми, а саме:

- скорочення зайнятості в Україні;
- значне зростання безробіття;
- зменшення кількості українців, що працюють за кордоном;
- зменшення доходів населення України від продажу своєї робочої сили та самозайнятості через зменшення зарплати, втрата роботи [9].

Найбільш суттєвих наслідків спричинено: системі охорони здоров'я; уразливим групам населення; інституту зайнятості та працевлаштування.

Зменшення зайнятості і зростання безробіття не єдині ознаки ринку праці в умовах карантинних обмежень. Міжнародний кадровий портал gte.ua виокремив кілька ключових тенденцій, які з'явилися під час коронакризи:

1) максимальна оптимізація витрат – головне питання яке постає перед бізнесом – наскільки потрібні ті чи інші люди і функції. Головна тенденція – якомога більше функцій передати на аутсорс, не збільшувати штат;

2) різке збільшення конкуренції на ринку праці;

3) швидка зміна пріоритетів і нерівномірність [7, с. 133].

Карантинні обмеження призвели до того, що:

- частина секторів не може нормально функціонувати;
- падіння доходів населення призвело до втрати платоспроможності українців, відповідно і до зменшення попиту на продукцію;
- частина суб'єктів не витримала карантинних обмежень, тому закрилися;
- тіньовий сектор зайнятості та приховане безробіття продовжують зростати;
- негативний вплив на економіку загалом [7, с. 138].

Але, на противагу цьому, слід зазначити, що на міжнародному рівні ведеться активна робота з подолання наслідків коронакризи в сфері суспільних відносин й особливо у сфері трудових. Так, провідні міжнародні організації, діяльність яких спрямована на забезпечення реалізації здатності до праці, досліджують та аналізують питання професійно-соціального

відновлення людини після перенесеного коронавірусу. Доведено, що суть такого відновлення полягає в трудовій адаптації та можливості підвищення свого трудового потенціалу й забезпеченні соціальної інтеграції особи, яка перехворіла на ковід. Оскільки, так званий «постковідний синдром» поширений саме серед працездатного населення, яке є соціально активним та потребує допомоги в питанні відновлення працездатності й повернення на роботу.

Разом з тим, варто погодитися з твердження про те, що для відновлення працездатності людини, яка вилікувалася від коронавірусу може знадобитися тривалий процес і відповідна адаптація до умов праці [10]. Активно у цьому напрямку працює Міжнародна організація праці, діяльність якої, на сьогодні зосереджено, в першу чергу, на розробці комплексних підходів для пом'якшення соціально-економічних наслідків пандемії й наданням країнам-членам допомоги в процесі такого відновлення.

Політика Міжнародної організації праці в цьому напрямку передбачає ряд заходів, які повинні адаптуватися до умов конкретних країн: 1) стимулювання економіки й зайнятості; 2) підтримка підприємств, установ, організацій; збереження робочих місць і доходів; 3) захист працівників на робочих місцях; 4) використання соціального діалогу для пошуку різного роду рішень [11]. Рекомендація МОП №205 «Про зайнятість і гідну працю з метою забезпечення миру і потенціалу протидії» розкриває підходи та додаткові заходи як реагувати на кризові ситуації, що можуть виникати в сфері трудових відносин [11], які на наше переконання повинні знайти своє відображення в національному законодавстві.

Міжнародна організація праці звернула увагу й на те, що повинні бути створені та забезпечені колективні та узгоджені заходи щодо зменшення загроз та захисту працівників від інфекційних хвороб шляхом забезпечення інфекційного контролю, безпеки та здоров'я на робочому місці, управління трудовими ресурсами та забезпечення психологічного здоров'я та його підтримки [12]. Так, серед основних, і тих, які на наше переконання, повинні бути втілені в життя, задля мінімальної нормалізації ринку праці є: вжиття заходів щодо соціального захисту та зайнятості населення; сприяння економічному відновленню для створення можливостей зайнятості та гідної праці, а також соціально-економічної реінтеграції; надання підтримки роботодавцям у питаннях прийняття ефективних заходів щодо виявлення, запобігання, пом'якшення наслідків та вжиття заходів у зв'язку з ризиком негативного впливу на права людини у сфері праці; сприяння соціальному діалогу та колективним переговорам для врегулювання невідкладних питань у сфері трудових відносин.

Слід погодитися з твердження, що для мінімізації негативних соціально-економічних наслідків пандемії COVID-19 необхідно прогнозувати тенденції та здійснювати виважені кроки, які стануть базою для прийняття правильних управлінських рішень в умовах обмежених ресурсів [7, с. 6].

Висновки. Отже, підводячи підсумки вищевикладеному, варто наголосити на тому, що на національну рівні повинні бути вирішені нагальні проблеми в питаннях зайнятості й працевлаштування та визначено перспективні шляхи їх подолання шляхом встановлення та впровадження вжиття заходів, що будуть спрямовані на належний соціальний захист населення; сприяння з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування на перспективне відновлення ринку праці та зайнятості населення; подолання безробіття та підтримки роботодавців у питаннях створення належних, безпечних умов праці та виробничого побуту й запровадження системи реабілітації після ковіду на робочих місцях.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. №254 к-96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Загальна декларація прав людини: ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Права человека в период COVID-19: уроки эпидемии ВИЧ-инфекции: эффективное реагирование силами сообщества. ЮНЭЙДС 2020. URL: <https://unaid.org>

4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
5. Литвинов О.М., Бандурка І.О. Епідемічна безпека України: слідами коронавірусу. Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну. Харків, 2020. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/344345037.pdf>
6. Федорова А.М. Нормативно-правове регулювання питань забезпечення безпечного середовища життя громадян. Публічне управління та регіональний розвиток. 2019. № 3. С.162–177.
7. Пищуліна О. Соціально-економічні наслідки коронакризи. К., 2021. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article.2021_Socialno-Ekonomichni_naslidky_koronakryzy.pdf
8. Пусть COVID-19 будет последней пандемией. The Independent Panel. URL: <https://aidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://theindependentpanel.org/wp-content/uploads/2021/05/COVID-19>
9. Водянка Л.Д., Скуляк В.М., Сторцун К.М., Чуса Г.І. Трансформація трудового законодавства України в умовах коронакризи. Економіка та держава. 2021. № 6. С. 78–81.
10. Рекомендації для підтримки самостійної реабілітації після хвороби, викликані COVID-19. Копенгаген: Європейське регіональне бюро; 2020. URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/333288>
11. Політика МОП у зв'язку з COVID-19: політичні заходи в умовах коронавірусної кризи. МОП, травень 2020. URL: https://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_811272.pdf
12. Короткий опис політики МОП щодо COVID-19. Основний принцип: захист працівників на робочому місці (Міжнародна організація праці). URL: https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/impacts-and-responses/WCMS_739049/lang-en/index.htm

